

Sinds 1974 heeft de Werkgroep Eemsmond van de Waddenvereniging met een niet aflatende werkdruk op de bres gestaan voor natuur, milieu en landschap van het Eems-Dollardgebied. Een indrukwekkend overzicht van hun activiteiten en successen.

15 JAAR WERKGROEP EEMSMOND

Carla Alma, Job Schreuder

IN 1974. TOEN DE WERKGROEP EEMSMOND werd opgericht, waren zowel de overheid als de natuur- en milieuorganisaties nog niet erg 'ingespeeld' op de milieuproblematiek. Bij beide waren nog maar weinig vaste milieumedewerkers in dienst en kennis en ervaring op milieugebied waren nauwelijks beschikbaar. De publieke opinie was nog maar net en oppervlakkig gemobiliseerd. Omdat toen al duidelijk de plannen tot invulling van het Eems-

havengebied, het veenkoloniaal afvalwater, de aanleg van de Duitse Dollarthafen en atoomenergieplannen speelden, ontstond de behoefte aan een moderne, deskundige en slagvaardige actiegroep. De Waddenvereniging nam begin 1974 het initiatief tot zo'n werkgroep en stelde een vaste medewerker, en later ook een jurist, en het sekretariaat in Harlingen er gedeeltelijk voor vrij. Verder namen andere natuur- en milieuorganisaties

Sterke waterverontreiniging tijdens de aardappelmeelkampagne in Veendam, 1979

deel via actieve bestuursleden of medewerkers. Dit waren de Werkgroep Waarschuwingsfase E (W.W.E.), de voormalige Vereniging Milieubeheer Noord-Nederland, de Milieufederatie Groningen, de Stichting Natuur en Milieu en wat later de voormalige Milieuwerkgroep Fluitekruid. De werkgroep werd aangevuld met juridisch en economisch deskundigen van de rijksuniversiteit te Groningen.

Spijkers op laag waddenwater

Eind 1974 en begin 1975 werd vooral informatie verzameld en gewerkt aan de vorming van standpunten. In die tijd beschouwde de provincie Groningen de werkgroep nog niet als erg bedreigend voor haar plannen. Zij zou zelfs een rol krijgen bij de overheidsvoorlichting aan de bewoners in de regio rond de Eemshaven omtrent de voorgenomen industrialisatie en de milieuaspekten. Na de eerste presentatie en perskonferentie van de werkgroep in het voorjaar van 1975 sloeg die houding snel om. De werkgroep keerde zich tegen grootschalige invulling van het Eemshaventerrein met petrochemische en metallurgische industrie, maar pleitte voor overslagbedrijven en kleinere bedrijvigheid in de gehele provincie. Voorts werd scherpe kritiek geleverd op het ondemokratisch gehalte van het Havenschap Delfzijl, dat ook de industrialisatie van de Eemshaven (buiten de gemeente Delfzijl) zou verzorgen. In het kort werd ook reeds een overzicht gegeven van verontreiniging door bestaande en te verwachten bedrijven in het Eemsmondgebied. Het Nieuwsblad van het Noorden besteedde nauwelijks aandacht aan de standpunten en de motieven van de werkgroep. Maar in een uitvoerig redactioneel commentaar vroeg men zich af of mensen in het stenen tijdperk misschien gelukkiger waren. Het zou goed zijn dat er een werkgroep Eemsmond was, maar deze zou spijkers op laag waddenwater zoeken.

Tweemaal op bezoek in Den Haag

In mei 1975 was er een overleg tussen de Werkgroep Eemsmond en de toenmalige Ministers van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening en de Staatssecretaris van CRM. Daar werd bereikt dat het Eemsmondgebied tot het Waddenzeegebied gerekend zou gaan worden, waarvoor de PKB (Planologische Kern Beslissing) 'De Waddenzee' in de maak

Anti Atoomdemonstratie te Onstwedde in 1977

was. Dit tot ongenoegen van de provincie Groningen die dat maar hinderlijk vond voor de industrialisatieplannen.

De provincie wilde dan ook aanwezig zijn bij het overleg in het najaar bij de Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening. Daar kreeg economie-gedeputeerde Heering echter tot zijn schrik het verzoek of de provincie met het uitbrengen van haar Eemshavennota en Nota Milieunormen wilde wachten tot het regeringsvoornemen inzake de PKB de Waddenzee uit zou komen.

Bij dat bezoek werd de werkgroep aangeraaden om een alternatieve werkgelegenheidsnota te schrijven. Deze is in het voorjaar van 1976 uitgebracht. Hoewel deze nota veel is bekritiseerd, blijkt hij achteraf gezien zijn tijd vooruit te zijn geweest.

Nota Milieunormen

Eind 1975 kwam de provincie Groningen met haar Milieunormen-nota. Daarop heeft de werkgroep een zeer uitvoerig en technisch onderbouwd commentaar geleverd. Vooral de vele door de provincie afgeleide luchtverontreinigingsnormen werden bekritiseerd. Niet in de sfeer van te soepel of te streng, maar wel vanwege de gebrekkige onderbouwing. Bij de procedures rond het bestem-

mingsplan Eemshaven, waarin enkele van deze normen waren vastgelegd, kwam de discussie terug. Deze zaak is in de Kroonuitspraak van december 1987 op de argumenten van de werkgroep gewonnen.

In het voorjaar van 1976 werd met de Minister van Milieuhygiëne overlegd over het maken van een milieu-effekt-rapport inzake de voorgenomen DSM-vestiging in de Eemshaven en over de Duitse kernenergieplannen. Milieugedeputeerde Bartelds dacht dat het vooral over 'zijn' milieunormen-nota zou gaan en wou er beslist bij zijn. Tijdens de vergadering werd dit punt afgevoerd.

Milieuvergunningen

De Werkgroep Eemsmund trad, samen met de gevestigde organisaties, ook zeer actief op in procedures van milieuvergunningen voor bedrijven in Delfzijl en voor de Eemscentrale. Daar liepen de provincie en de gemeente toen nogal mee achter. Ook werden verzoeken ingediend bij de Officier van Justitie om over te gaan tot strafvervolgving van bedrijven die zonder vergunning draaiden. Dat was in die tijd een nieuwe en zware stap.

Uitvoerig werd in 1975 en 1976 ingegaan op de problematiek van het veenkoloniaal afvalwater uit Oost-Groningen en de mogelijkhe-

den tot zuivering en terugwinning bij de bron. Er werd zelfs een kort geding gevoerd in verband met de bouw van het hoofdgebouw van de veenkoloniale afvalwaterleiding ('smeerpijp'). Een flinke bijdrage heeft de werkgroep geleverd aan het tegengaan van de uitbreiding van de Upjohn-fabriek nabij Delfzijl met een grote fosgeen-installatie. We schrokken er niet voor terug een waarschuwingsbrief naar het Amerikaanse moederbedrijf te sturen. Veel van de toenmalige activiteiten hebben de basis gelegd voor milieuvoorzieningen bij bedrijven die recent zijn getroffen (Eemscentrale, ESD, Avebe), terwijl in het geval van Delamine direct bij de bouw al een relatief schone en veilige fabriek tot stand kwam.

In de beginperiode zijn ook goede contacten opgebouwd met regionale Westduitse organisaties. Dit vooral in verband met de bestaande verontreinigingsbronnen bij Emden, het Dollarthafenplan en de sluimerende atoomenergieplannen. Vanaf begin 1976 werd dat laatste heel aktueel.

Atoomenergieplannen

Begin 1976 werd bekend dat men in Duitsland een groot aantal kernenergiecentrales wilde bouwen, en dat de gevaarlijkste schakel, de opwerkingsfabriek, vlak over de grens bij Oost-Groningen zou komen. In het voorjaar werden bovendien de plannen voor opslag van atoomafval in de noordoostelijke zoutkoepels in Nederland gepresenteerd.

De Werkgroep Eemsmund heeft veel energie gestoken in het verzamelen van informatie over de gevaren van deze plannen en in het opzetten van internationale acties hiertegen. Van een georganiseerde antikernenergiebeweging was toentertijd nog nauwelijks sprake. Eind 1976 waren er grote bijeenkomsten in Oost-Groningen van de Duits-Nederlandse Anti Atoom Aktie (DNA) en werd een informatieboekje uitgegeven. Begin 1977 volgde de publikatie van een opzienbarend geheim overheidsrapport omtrent 'onderzoek' naar opslag van atoomafval in zoutkoepels. De plaats van bouw van de opwerkingsfabriek werd echter verplaatst naar een gebied nabij de Oost-Duitse grens, en het kerncentrale-programma in Duitsland werd ingekrompen. De activiteiten tegen de opslag van atoomafval in zoutkoepels werd door anderen voortgezet. De werkgroep houdt zich er in algemeen verband nog steeds mee bezig.

Vaste medewerker en Dollarthafen

In het najaar van 1976 kreeg de werkgroep middels geld van de rijksoverheid de beschikking over een betaalde actie-koördinator en begin 1977 kwam er ook een sekretariaatsmedewerker en een kantoor in Groningen. Deze vaste medewerker heeft zich oa. veel bezig gehouden met activiteiten tegen het Dollarthafenplan. Begin 1978 begon Duitsland met Nederland onderhandelingen over de aanleg van die haven. Dit was nodig omdat de grens door de Dollard niet vastgelegd is (was). Leuk maar arbeidsintensief was de organisatie van een reizende Eemsmont tentoonstelling van kunstwerken, gemaakt door 'veront-ruste' kunstenaars uit Groningen.

Eemsmont-Grenzenloos

In 1977 en begin 1978 is de werkgroep druk bezig geweest met het samenstellen van het mooie boek *Eemsmont-Grenzenloos*, te beschouwen als de bijbel van de werkgroep. Hierin wordt, deels met behulp van externe schrijvers, in afzonderlijk geschreven hoofdstukken ingegaan op allerlei aspecten van de Eemsmont-problematiek zoals de historie, de natuur, het water, het landschap, de landbouw, de werkgelegenheid, de verontreiniging, de havenplannen en de juridische aspecten.

Het boek werd 'gedoopt' in de Eems door bestuurslid Hans Wouters, die het waagde daarvoor in de uitmonding van de smeerpijp te springen. Daarna werd het boek aangeboden aan de ministers Van Agt en Wiegel.

LNG-aanlanding

Eind 70-er jaren heeft het plan van Gasunie om vloeibaar gemaakt aardgas vanuit Algerije per schip naar de Eemshaven te transporteren voor veel hoofdbrekens gezorgd. De aanlanding zou gevaaren met zich brengen in het Eemshavengebied, veel ruimte innemen en weinig werkgelegenheid brengen. De werkgroep was er voorstander van om het gas via een pijpleiding door de Middellandse zee te transporteren. Volgens de politici zou dat technisch niet kunnen, maar op dat moment was men al bezig de aanleg van zo'n pijp voor te bereiden. Kort daarop is die er inderdaad gekomen. Het aanlandingsplan is onder andere vanwege de kostbare bouw van een vloeibaarmakingsinstallatie in Algerije nooit doorgegaan.

Op 8 oktober 1978 springt Hans Wouters in de Eems om het boek 'Eemsmont Grenzenloos' ten doop te houden

1° Helft tachtiger jaren

Na het afketsen van het LNG-project werd voor de Eemshaven een plan voor een eerste *kolenvergasser* in Nederland bedacht. Gasunie ontwikkelde een vergassingsproject op basis van het zogenaamde klassieke Lurgi-proces, een zeer verouderd en erg milieuvuilend proces. De werkgroep trok hiertegen ten strijde; ze schreef een brochure *'Kolenvergassing in de Eemsmont'*, met oa. als gevolg dat kamervragen over de milieukonsequenties van het project werden gesteld.

Ook werd door de werkgroep een symposium over dit onderwerp georganiseerd met deelnemers uit de verschillende invalshoeken van het project (Gasunie, overheid, technici, milieubeweging). Dat leverde veel discussie en onzekerheid over het hele plan op. Door veel politieke lobby en veel publiciteit van onze kant over de negatieve effecten van een kolenvergasser en vooral omdat uiteindelijk de kosten veel hoger bleken uit te vallen dan Gasunie had ingeschat, is het project in december 1981 in de ijskast beland waaruit het niet meer tevoorschijn is gekomen. Ondertussen was ook een ander probleem de burelen van de werkgroep binnengedrongen.

Een al veel langer bestaande lozing (vanaf 1967), namelijk van *boorspoeling van de NAM* op de Eems, werd aktueel.

Omwonenden kwamen bij de werkgroep klagen over de bruine rommel die in steeds grotere hoeveelheden bijna dagelijks in de bocht van Watum werd geloosd. Vanaf 1970 was daar een vergunning voor nodig op grond van de Wet Verontreiniging Oppervlaktewateren, maar die kwam er maar niet. Dat betekende onder andere voor de Werkgroep Eemsmont dat ze geen inspraak had. Verschillende gesprekken met vertegenwoordigers van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat leverde niets op. Eigenlijk zou een lozingsvergunning in strijd zijn met uitspraken in de nota de Waddenzee. Daarin wordt lozing van boorspoeling in de Waddenzee expliciet verboden. Een moeilijk parket voor het ministerie. Via een klacht van ons bij de Nationale Ombudsman, prof. Rang, is na veel touwtrekken uiteindelijk een — tijdelijke — vergunning verleend; daartegen maakten we onmiddellijk inhoudelijke bezwaren. Het heeft al met al twee keer procederen tot bij de Raad van State toe gekost om voor elkaar te krijgen dat de NAM nu, anno 1989, haar boorspoeling zuivert. Nog slechts een restant gezuiverd zout afvalwater wordt op de Eems geloosd.

Op het industrieterrein van Delfzijl heerste de beginjaren '80 een betrekkelijke rust op milieugebied. Door de economische recessie was er nauwelijks sprake van uitbreiding van bestaande bedrijven of vestiging van nieuwe.

Uitzondering daarop was de vestiging van de *Arenka (Arami)-fabriek van AKZO* voor de productie van een kunstvezel. Tevergeefs protesteerde de Werkgroep Eemsmond tegen het gebruik en de productie van kankerwerkende stoffen in die fabriek.

In diezelfde periode speelde wel de omvangrijke problematiek van de zuivering van de aardappelmeelfabrieken (*Avebe*) en de *veenholomiale afvalwaterleiding* in zijn totaliteit. Die problemen hebben overigens in het hele 15-jarig bestaan van de werkgroep Eemsmond belangrijk meegeteld. Pas in de negentiger jaren zal mogelijk een einde komen aan de vervuiling vanuit Oost-Groningen op het Eems-Dollard estuarium. Na de kartonfabrieken zijn anno 1989 nagenoeg alle aardappelmeelfabrieken gezuiverd. Enkele anderssoortige bedrijven (zoals Billiton-Veendam en Silenka in Hoogezand) zullen hopelijk volgen, hoewel daar op dit moment nog weinig zicht op is.

Overige successen

In 1981 werd besloten het plan voor een *Dollardkanaal*, juist dat plan waar onze voorloper, de Werkgroep Dollard, zich tegen verzette, niet uit te voeren. Ook werden vervol-

gens grote delen van de Dollard veilig gesteld door aankoop door Het Groninger Landschap en Natuurmonumenten.

Ondertussen kreeg de NAM in 1982 een concessie van de staat om olie en gas te winnen in het *F-3* blok van het kontinentale plat (± 250 km ten noorden van Den Helder) en een principe-toestemming om dit olie/gas-mengsel met een leiding dwars door de Waddenzee naar de Eemshaven aan land te brengen. Een heel onzalig plan, gezien de risico's van een dergelijke leiding en de gevolgen voor de Waddenzee wanneer met name olie zou ontsnappen bij een lek of breuk. De Werkgroep Eemsmond kreeg binnen de Waddenvereniging de taak alles op alles te zetten om deze leiding tegen te houden. Vanuit de Werkgroep Eemsmond werd een aparte Werkgroep *F-3* in het leven geroepen die alle argumenten tegen dit project en de uitwerking van een alternatieve route naar IJmuiden beschreef in een rapport: *'F-3, de Waddenzee naar een geoliede toekomst'*. Via veel en zwaar politiek geschut en onder druk van juridische procedures is door Werkgroep Eemsmond en de Landelijke Vereniging tot Behoud van de Waddenzee jarenlang gevochten tegen deze gevaarlijke ontwikkelingen. Uiteindelijk is, evenals het geval was met de kolenvergas-

ser, het plan in de ijskast beland. Economische motieven lagen daaraan weliswaar ten grondslag, toch mag wel gesteld worden dat onze acties door hun vertragend effect bijgedragen hebben aan de besluitvorming om af te zien van het project. Inmiddels werkt de NAM nu een plan uit, samen met andere olie-maatschappijen, om een leiding vanuit meerdere velden in de Noordzee aan te leggen naar Noord-Holland. Eigenlijk ons geopperde alternatief.

Naast al deze pure strijd-acties was de Werkgroep Eemsmond in de eerste helft van de tachtiger jaren ook op andere manieren bezig om haar doelstelling: 'behoud en bescherming van de natuurwaarden in het Eems-Dollard estuarium' gestalte te geven. Zo trokken we veel tijd uit voor voorlichting (o.a. scholen, georganiseerde groepen) en hebben we in 1983 de *'ontmoetingsdagen'* georganiseerd, met het doel meer contact te krijgen met de bevolking in de regio Eemsmond en bestaande contacten te versterken. Daaraan voorafgaand was een boekwerk geproduceerd, geheten: *'Eemsmond, spreekt u maar'*, bestaande uit interviews met mensen van divers pluimage uit de streek. In 1983 verhuisde de werkgroep naar de Emmasingel te Groningen. Vanaf die tijd trok ook het aantal vrijwilligers, waarmee de werkgroep werkt, gestaag aan. Dat betekende verbreding van kennis en meer mogelijkheden om daadwerkelijke acties te voeren en met gedegen argumenten in te spreken en bezwaren te formuleren. Zonder vrijwilligers was het onmogelijk om zoveel activiteiten te ontplooiën.

Ludieke acties werden er uiteraard ook gevoerd. In 1983 boden we, in optocht door Delfzijl trekkend, PCB-moleculen aan aan de wethouder van die gemeente. Een jaar later 'veroverden' we, verkleed als geuzen en onder luid klaoengeschal, vanaf een tjalk op de Eems, het centrum van Emden. Deze actie was mede opgezet door onze milieuvrienden aan de Duitse zijde en was bedoeld als protest tegen de voorgenomen aanleg van de *Dollarthafen* bij Emden. Enkele jaren daarvoor, in 1981, hadden we voor hetzelfde doel en met dezelfde aktievoerders, al zes hele weken op een zogenaamde *'dreibein'* vertoefd. Een *'driepootruiter'* die stond opgesteld in het omstreden grens-gebied in de Dollard. Het Dollarthafenproject heeft naast ludieke acties ook erg veel juridisch werk, politiek overleg, voorlichting en publiciteit gekost. Bovendien hebben we, samen met andere natuurbeschermingsorganisaties, alternatieven uitgewerkt die heel goed zijn ontvangen. En

Aktie boorspoeling NAM

nog, anno '89, is er geen Dollarthafen en kunnen we best stellen dat die er in de oorspronkelijke opzet ook nooit zal komen. Vijftien jaar strijd zal opleveren dat óf er helemaal niets zal gebeuren bij Emden óf ons alternatief zal worden uitgewerkt.

Om de lijn vanuit de zeventiger jaren op het terrein van het ontwikkelen van alternatieve werkgelegenheid door te zetten werd een ekonoom in dienst genomen. Speciaal voor de invulling van de nog immer lege Eemshaven werd door hem een rapport geschreven, getiteld 'Overslag in de Eemshaven: een kwestie van beleid' (1984); de titel zegt het al: het beleid moet om, er moeten andere en tevens milieuvriendelijke zaken bedacht worden voor deze haven. Die liggen vooral in de sfeer van overslag en handel. In het rapport is een vergelijking gemaakt tussen de havens in het Sloegebied en die in het Eemsmoondgebied met als konklusie dat dit soort kleinere havens een hele goede bestaansbasis hebben wanneer gewerkt wordt aan een harde akwistie en aan specialisatie. Aanvankelijk werd ons rapport niet van harte ontvangen door het provinciaal bestuur, later kwam men met eenzelfde gedacht op de proppen.

De overslag en handel lopen nu goed in de Eemshaven, er is uitbreiding van de kader ruimte gekomen en er is aan de specialisatie gedaan (bv. gekoeld fruitoverslag).

2^e Helft tachtiger jaren

Zoals al gesteld, is een aantal zaken waarmee de Werkgroep Eemsmoond zich heeft bemoeid, altijd doorgestaan. We noemden al de Dollarthafen, Avebe, lozing van boorspoeling.

Vanaf 1985 kwamen daar enkele kwesties bij. *Baggeren* bijvoorbeeld. In 1985 heeft de werkgroep weten te voorkomen dat zwaar vervuild havenslib uit het Zeehavenkanaal van Delfzijl in de Eems werd gedumpt. Uiteindelijk is dat slib geborgen in een goed geïsoleerd en beheersbaar depot aan land. Op dezelfde wijze is gehandeld met slib uit het Oosterhornkanaal en het Eemskanaal.

Ook voerden we verzet tegen enkele *WCA vergunningen* (Wet Chemische Afvalstoffen), zoals voor de vuilstortplaats Kloosterlaan, of juist tegen het uitblijven van een dergelijke vergunning, zoals bij het bedrijf Bos Holding, later North Oil, en nog later Refining and Trading Holland B.V. geheten.

Er werd een nieuwe projectgroep van de grond getild, geheten *Afvalstromen*, die studie maakte van bedrijfsgerichte stromen afval

met het doel milieuhygiënisch ongewenste activiteiten te saneren en een milieuvriendelijker wijze van verwerken van afval te stimuleren.

Tot nu toe zijn op die manier de scheepswerven en het probleem van de afvalolie van de scheepvaart bekeken.

Over dat laatste onderwerp werden in 1987 een rapport afgerond, *'Loos Alarm'* geheten, en een studiedag georganiseerd. Daar konden we, ook gesteund door de nodige publiciteit, tot de overheid en het bedrijfsleven laten doordringen dat er zo snel mogelijk gewerkt moet worden aan installaties in alle havens in het waddengebied waar afvalolie van schepen verwerkt kan worden. De daadwerkelijke realisering van een dergelijk inzamelsysteem moet echter nog steeds van de grond komen! In 1985 voelde de Werkgroep Eemsmoond zich opnieuw genoodzaakt om tegen twee geplande *kerncentrales* te weer te lopen: een mogelijke planning van een kerncentrale in de Eemshaven en Duitse plannen voor een soortgelijke centrale bij Rysumer Nacken, aan de overkant van de Eems.

In de milieuvergunningensfeer trok het werk na 1985 hard aan. Veel bedrijven vroegen, soms onder overheidsdwang, revisievergunningen aan. Ook begon er weer wat nieuwe

bedrijvigheid te komen.

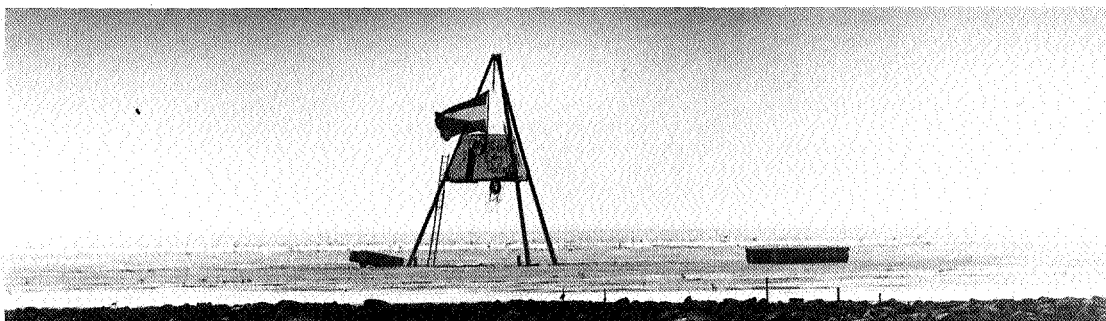
Zo hebben we ons de laatste jaren bezig gehouden met verschillende bedrijven (Silenka, Magnesia-Billiton), met Aldel, Katalistics, ESD, Gasunie-Spijk, Niester Sander, Kawec ki Billiton in Delfzijl en uiteraard nog steeds met de Avebefabriek Ter Apelkanaal.

De kroon werd en wordt echter volledig gespannen door *AKZO-Delfzijl*, een berucht versmeerder van het Eems-Dollard estuarium. Na jarenlang moeizaam overleg tussen de provincie en AKZO èn met meedenken en inspraak van oa. de Werkgroep Eemsmoond kwam in maart 1986 een revisievergunning voor het gehele AKZO-komplex tot stand. Deze omvat alle milieusektoren waarvan bij dit complex sprake is, dwz. Hinderwet, Wet Luchtverontreiniging, Waterverontreiniging en Geluidhinder.

AKZO is nog een zeer actueel actieonderwerp van de Werkgroep Eemsmoond. Naast de direkte actie tegen het bedrijf is voor ons ook de strijd tegen een bedrijfsvriendelijke provinciale politiek van groot belang. De lankmoedige houding van de provincie heeft een precedentscheppende werking. Nieuwe bedrijven vestigden zich ook in Delfzijl. In 1987 kwam Ventrox, dochter van *Morton Thiokol*, een fabriek voor bleekmiddel

Geuzenaktie te Emden

Aktie Dreibein

voor papier en pulp. De gemeente Delfzijl vond het best dat alvast gebouwd werd zonder de benodigde vergunningen. Uit deze situatie ontstond een tweeledige strijd voor de werkgroep, we verzetten ons tegen Morton, gezien de lozing van borium in het water en we trokken ten strijde tegen het zogenaamde 'gedogen', het van overheidszijde meewerken aan wetsovertredingen en het nalaten van uitvoering van handhaving. Deze strijd zal zich in dit jaar uiten in de vorm van een 'Zwartboek gedogen', waarin we vele voorbeelden vermelden van het gedogen door verschillende overheidslichamen. Het is echt schrikbarend in zo'n overzicht te moeten ontdekken hoeveel er gedoogd wordt, terwijl er zo'n uitgebreide milieuwetgeving met duidelijk omschreven regels voorhanden is. Een echt speerpunt in de nieuwe bedrijvigheid is van zeer recente datum en nog slechts in een planstadium aanwezig: *Xantar*, een polycarbonatenfabriek van DSM en het Japanse Idemitsu. De milieuvergunningaanvragen

zijn inmiddels ingediend. We hebben tegen de komst van deze fabriek, althans in de voorgestelde opzet, geprotesteerd en bezwaar aangetekend.

Men waagt het nog om anno 1989 te gaan werken met een oplosmiddel als dichloormethaan; bovendien wil het bedrijf deze uiterst giftige en op de zwarte lijst (verboden te lozen) voorkomende stof naar lucht en water uitstoten. Die strijd is dus nog volop gaande. De aantrekkende industrie heeft er bij de Werkgroep Eemsmond toe geleid dat de tot '87 opgevolde halve arbeidsplaats in '88 werd ingevuld met een chemisch-technische medewerker. Daarmee kunnen we hopelijk voldoende tegenwicht bieden tegen de industriële ontwikkelingen.

De zoutkoepelproblematiek is ook de laatste jaren weer volop aandacht gaan vragen. Vanwege plannen van Gasunie om gas in zoutkoepels op te slaan en het daarbij vrijkomende zoute afvalwater op de Dollard te lozen, heeft de werkgroep zich in de strijd gegooid

vóór de bescherming van onze ondergrond. In 1988 bracht ze daartoe het rapport: *'Opslag in zout: een dubbele bodem'* uit. Daarin worden alle mogelijke opslag- en bergingsplannen die een bedreiging vormen, bekritiseerd en voorzeten gedaan om tot een daadwerkelijke juridische bescherming van onze ondergrond te komen.

De plannen van Billiton en NAM om afgewerkte boorspoeling in zoutkoepels te bergen en de veranderde houding van de provincie daarin scherp en de strijd op dit moment weer aan.

Het voorgaande overziende blijven bij ons één vraag en één konklusie over: hoe hebben we zoveel problemen in hemelsnaam al die 15 jaar aangekund en we zullen zeker nog eens 15 jaar door moeten gaan, willen het beleid en de werkelijkheid enigszins gaan lijken op hetgeen ons voorstaat bij behoud en bescherming van het zo prachtige en onvervangbare Eems-Dollard estuarium. ●

Inzaaien van papavers in de Eemshavenvlakte in 1981